

Хәнты ясәң,

Основана
1 ноября 1957 года

10.06.2021
№ 11 (3575)

Мүвтөл мир няvrөмäт һавалты хатл пида!

11 >>

Светлана Сенгепова няvrөмäл пида Лянтор вош пундн. Л. Сенгепова вөрум хур

Вуршак –
няvrөм
һавалты вой

>> 5

Йис вәлүпсы
ләрамтты ими

>> 6

«Сорни ясәң» –
касум няvrөмäт
хәншум
путрат

>> 7-10

50 ол мәр
и нумäсн
вәлләнäн,
и сämн
вәлләнäн

>> 12

Ёмвош округ хäнты пушхиет

▲ Роман Чумбаков,
Ёмвош

▲ Варвара Немысова,
Нуви сানхум вош

▲ Денис Комтин,
Русскинская

▲ Валерия Тайбина,
Лянтор

▲ Надежда Прасина,
Корлики

▲ Константин Потпот,
Касум

▲ Егор Гришкин,
Ваньщават

▲ Диана Каюкова,
Угут

▲ Данил Коршунков па Андрей Кечимов,
Сэрханл мøy

▲ Марк па Ксения Кантеровнä,
Сэрханл мøy

Югра мүв киникайт лўнәтты хот

Ас нопатты тыләш 27-митн Россия мүвевн киникайт лўнәтты хот ёмәнхәтл постасүв. Тäm хätлän Ёмвошн Югра мүв киникайт лўнәтты хот рәпатнекät рәпатаильдал оләнән путәртсät па арсыр әмäш тäхет алъсäт. Киникайт лўнәтты хотн мойн ёх вөритсäт арсыр әмäш непекät вантты па рәпиттү хуята ям яснäт лупты.

Тäта рәпиттү не Евгения Останина мойн ёха киникайт лўнәтты хот ванлтäс. Сыры мүн тäm хотн мëт ям рәпиттү ёх оләнән хурäң ванлтupsы шивалäсүв. Лыв тäнял коронавирус мäш пурайн тарма рәпитсäт.

Елды Е.И. Останина буквайт хäншты вэн карты щүнк аляс:

» Щит 2006-мит одн па хон пелäк США мүвн вөрсү. Марк Твен па Джек Лондон тäm щүнкäтн путәрдäl хäншсäнäн. 1914-мит одн тäm ут Россия тäсы. Лев Толстой па Владимир Маяковский мëтсыры тäm машинкайн путәрдäl па стихдал хäншсäнäн.

Мойн кätçän – ѣңки эвел пида – киника майлäсчän. Мүн вантсүв, хутыса тäm непек мëт сыры немасыя хушапн систамсы па нурума пунсы.

Елды президентской киникайт лўнәтты хот йитн вэсүв, щимäш хот Санкт-Петербург вошн вэл.

» Мүн хущева интернет хўват щи киникайт лўнәтты хота луңты рäхл, щиты нын сот процент арат мосты киникайт лўнәтты вөритдäты. Сайт муҳты нын тäп 60 процент арат вэйтдäты, – хот рәпатнек лупас.

Мүн информационной хот йита луңсүв, тäта «Школа программирования» тäхи рәпилт.

Әхäт мүн киникайт лавалтты фондан вэсүв:

» Тäта арсыр киникайт шавиман тäйлүв, щи күтн вёра катра па әмäш киникайт вэлдäт. XIX-XX-мит нәлтäңн пура киникайт немасыя нурумн шавиман тäйлälүв. Тäта вёра катра непекät 17 коллекция вэл – щит арсыр учёной ёхн хäншум непекät, – киникайт лавалтты не лупас.

Мүнчева мëт ай киникайт альсыйт, щитät тäп лупа пида лўнәтты рäхл. Шимäш 300-кем непек вэл. Мойн эвия тäm ай киникайт әмäш вантты вэс.

» Щи тумпи мëт катра непекät вантсүв, щимäш 62 киника вэл. Мүнчева мëт катра, 252 од вўша ѹвум, непек ванлтäс, щит немасыя хушапн тäйлд.

Ай няврэмёт пäта киникайт тäйтты хот йита луңсүв. Тäта рәпиттү не лупас, лыв киникайт мäты вёр тумпи арсыр вэнлтäты хäрät, кäсупсэт па па әмäш утят ләштäлдäт. Лыпäт тылäш 1-митн «Детворяндия», 6-митн «Лўнәтты Югра» ёмәнхäтлän питлäнäн.

Әхäт тäm хотн 50 од мäр рәпиттү ими Мария Мадьярова Югра мүв киникайт лўнәтты музей хот аляс. Щит 2005-мит одн пүншсы, 2019-митн йилуп пурмäсät тäсийт.

» Мүн музееев Н.В. Лангенбах нем тäйл, вантэ, лув 1961-1986-мит одäтн тäm хотэв кäщая вэс. Рәпитмал мäр лув ар ям вёр вөрас. Щи пурайн

▲ Вёра катра киникайт алял. Л. Гурьева вөрум хурнäн

▲ Буквайт хäншты вэн машинка щүнк вантлдäт

мүн округевн арсыр тäхет мүв илпи питы вуй па газ вэйтс, щирнйилуп вошäт тывсäт. Нина Викторовна щив яңхман киникайт тäс. Лув округевн мëт сыры

«Заслуженный деятель культуры РСФСР» па «За освоение нефтяных и газовых месторождений» мевл посчан тäйс, – М.Н. Мадьярова лупас.

Музейн арсыр катра пурмäсät вэлдäт, ищты ар од библиотекайн рәпиттү ими М.Н. Мадьярова вэлдupsы па рәпата оләнäн уша вөрты рäхл.

Юхи хäшум артän мүн арсыр газетайт па журнала лајвальтты хот йитн вэсүв.

Путэр хäншас: **Людмила Гурьева**

▲ Шуши ёх мир хот пурайн. Л. Гурьева вेरум хурнан

Ас нопатты тылдящ 22-митн Югорск вошн «Народные традиции в реалиях города» нэмпи шуши мир этнокультурной форум вэс. Щит «Югра лылнуптаты» нэмпи шуши мир ассоциация ёх лэштэцтэй.

Югорск вошн шуши ёх мирхот вэс

Мет сырьи ассоциация ёх Югорск па Советской вошнан хуши шуши мир пила вэйтантыйлдэст пла путартсэт, муй ширн лыв хущела кэшайт нуша вэрт түнматты нётдлэт.

«Югра лылнуптаты» ассоциация кэща не Людмила Алфёрова, Манстэр район щи тэхи кэща лэнкэр не Валентина Фанова па Советской вошнан тэхи Оксана Серебрякова рэпратайдал олёнэн ай тэсэт.

Югорск вошн культура вэрт тэты кэща не Наталья Нестерова путартас, шуши мир йис вэлупсы, рэт ясэн лавалты щира муйсэр ёмэнхатлэл лэштэлдэл.

Мирхот пурайн «Югра лылнуптаты» ассоциация кэща лэнкэр хэ Виктор Вискунов лупас, хуты еллы шуши мир нүшайттүн-матман Югорск вошнан кэшайт пила рэпитты питл. Щи тумпи, лув щирэлн, «Югра лылнуптаты» ассоциация вошнан па кэртэн тэхет ёха ищипа еллы и ёшн, и нумасн рэпитты мосл.

Вэйтантусыя юхтум мира лыв путартсэт, муй ширн Югорск вошнан шуши ёха федеральной реестра нух хэншаньшты мосл.

Щи ёпийн «Югра-Презент» нэмпи культура хотн «Делись теплом своей души» етнхот вэс. Югорск вошнан мир елпийн Ёмвош эвэлт юхтум якты-ариты ёх етнхот альсэт, щит йис арят ариты именэн Зоя Лозякова, Валентина Швецова, «Ёмвош ёх» (кэща не Ф. Иштимирова), «Югра хэсует» (кэща не В. Костылева) па Ёмвош район Шапша кэрт эвэлт «Моньщ хот» (кэща не Л. Алясова).

Мойц ёха Ёмвош ёх эвенян Маша Костылева па Янесса Кузнецова мэт эмэш вантты па хэлдэнтты вэс. Щи тумпи вошнан мир велщи вухаль ясэнэн рэп ар хэлдэнтсэт, щит Евгений Анямов арийс, лув Свердловской области Ивдельской район Ушма кэрт эвэлт.

▲ «Югра хэсэйт» нэмпи ариты-якты тэхи ёх

Етнхот сухнум пурайн Л.А. Алфёрова культура вэрт тэты округ департамент кэща хэ А.А. Латыпов эвэлт вэтан хирурга, хурат хэншты хэнты хэя Вадима Ивановича Савинова ишакты непек ёша мэс. Лув юхлы «Торум Маа» нэмпи катра пурмэсэт лавалты хота хурамэн хур мойлдэс.

Щи тумпи Л.А. Алфёрова Югорск вош кэща

А. Бородкина, «Югра-Презент» культура хот кэшай Н. Самариная, «Югра лылнуптаты» оса тэхи кэща лэнкэр кэтнэна В. Вискунова па Ф. Иштимировая вэн пэмашила лупас тэм лэштэум мирхот пэта.

Путэр хэншас:
Людмила Лонгортова

▲ Ёмäнхäтл олñитсы

▲ Пушхиет вурщäк вेrläät. П. Молданов веrум хурăт

Вурщäк – няврëм лаваlтывой

Мëт олäң лўн хäтлän, Мëvtel няврëмäт лаваlты хäтлän, йис пурмäс шавиты па ванл-тäty «Торум Маа» хот хуша Вурщäк ёмäнхäтл веräntiyllsa.

Йис пуртätn, йис моньщätn вурщäk сыр-сыр щира тäysa. Вурщäk и щирäln – щит йис тätyвой, кимäт щирäln па – няврëм лаваlтывой, няврëmäta уй тätyвой, няврëmäta ясäн хäшуптätyвой.

Йис пурайн кондинской вухаль ёх вурщäka пойк-щäcät па нëmasiya поры веräntiyllsät. Тäm порес-ты веr вухаль ими А.М. Конькова нëпека хäншäс па тämxätl вэлупсыйн йилуп ёмäнхätla веrsa.

Ин вурщäka пойкщäty хätl йилуп щира лëщätsa, йилуп щира вërsä. Ин щит няврëм лаваlты хätl. Тäm хätläln йис пурмäcät шавиты па ванл-тäty хотätn лўv вана тäityty питса. Лўv Мëvtel няврëmät шавиты ёмäнхätl пила ияха веरты питса. Тämäsh хätl, йилпа ёnumty няврëmäta веra мëstäs па Вурщäk хätl сämäna тäityty питса.

Тäm пýш ёмäнхätl Ас-угорской «Хätl» нëmpи

www.khanty-yasang.ru

театр хуша рëpitty ёхн олñitca. Лыв вурщäk олäñän ванлтupсы веrsä.

«Торум Маа» хуша рëpitty хуятät няврëmät пäta сыр-сыр ушхуль ве-рät лëщätcät, щит шük-щäty, кästy па па сыр-сыр эmäsh täxet. Няврëmäta веra эmäsh вëc тäm täxet yontty, kästy. Кашäñюхтum пушхие пишäl вëc юкан вурщäk лўvела веरты.

Ух шов мосты тäxetn, нумäc мосты тäxetn няв-рëmät моньщupтэт па сыр-сыр лавärshäk веरät пила ешацät. Юнтты хärpätn па сыр-сыр кäcupsäc täycät, лыв ёр ванлтäcät, тëc сëm тäityty веr ванлтäcät.

Няврëmät, хуйтат сыр-сыр веरät веrsä, лыв еп-лän мавäc лëtut ёsha па-вätcät, иса ёх па каврум лыptäñ шайн яныштäcыйт. Ёмäнхätl веra яма мäñäc, няврëmäta эmäsh вëc.

Путäp хäñshäc:
Пётр Молданов

▲ Ёмäнхätla вëh хуятät па няврëmät юхätcät

▲ «Хätl» нëmpи театр ванлтupсы веrsä

Йис вәлүпсы ләрамтты ими

Лыпäт ёнумты тылäщ 6-мит хäтлän хäнты мир йис вәлүпсы ләрамтты учёной ими Татьяна Александровна Молданова 70 ола йис.

Ма лўв пилада 1993-мит одн вәтаңа йисум. Щи пурайн ўшкола етшуптумем юпийн нэмäссум, муйсäр воша елды вәнлтыйлты мäнты.

Марья упем лупäс:

» Ёмвоша мäна! Щата ма Татьяна ләйңем вәл (лын яха пединститут вәнлтыйлсäн). Лўв эвәлтала ма уша вәрсем, щата Нижневартовской пединститут филиал пүншлды.

Упем Т.А. Молдановая пищма хäншäс. Ёмвоша юхтämен ма имухты лўв хущела мäнсум. Яма нэмлëм, ма лўв хотла юхтsum, овл сенкемäсум, Татьяна Александровна овл пүншäлдэ. Ма лўведа пищмаэм мäсем, лўв лўнтаслэ па амäтман ястас: «Нäн, нëш, ма ләйңиэм апщи. Луна!» Елды лўв Тимофей Алексеевич икел, пила мäнëма нëтсäн. Интам лынана вән пëмашшила ясäн луплум.

Яма нэмлëм, хэн лын хущана вәсум, Илья кәртэм олäн нутртсум: «Щата щащем, щатыщем вәллäн, лын рүш ясäн ан тайлдäн», юхлы лын лупсäн: «Щит шенк ям». 1996-мит одн лын рэт Илья кәртема па Асов воша мойна юхтыйлсäн. Щащем, щатыщем (лўв вәлупсэл мäр Пöпу якхотат лэштäс), вән ёх эвәлтис путрат, моньшт, арät нух хäншäн.

Татьяна Александровна лыпäт ёнумты тылäщ 1-митн 1951-мит одн Сүмäтвош (ин Нуви сäñхум) район Вüтвош сëма питäс.

▲ Т.А. Молданова

Александр Иванович Молданов ащел даљн Ленинградской фронтан далясäс. Щи юпийн Касум вўлдëн совхозн вух лўнättы хäя рәпитäс. Надежда Карповна ѣнкел – рүш ими, Тепäl вошн училища етшуптумал юпийн Нумто кәртän радиостанцияйн рәпитäс, щäлтä компартия секретаря вәс.

Таня Касум кәртän ўшколайн вәнлтыйлдäлн математика урок мëт мосман тäйс. 1968-мит одн ўшкола етшуптумал юпийн Ленинград вошн А.И. Герцен нëмпи государственной педагогической институт хуша физико-математической факультет вәнлтыйлäс.

1974-митодн непекäца ювмал юпийн Татьяна Мурманской область Сафоново кәртän няvrëmäт вәнлтäс. 1978-митодн лўв Тюмень воша мäнäс, щата хэт ол «Электрон» нëмпи завод хуша инженера-

программиста рәпитäс.

1983-мит одн Татьяна рэт Касум кәртäла көрлäс. Щи няvrëmäт вәнлтäс па ипуляц хäнты хäншет, йис путрат, моньшт, арät ѡкäтты па щи олäн нутртсум хäншты питäс.

1985-мит одн Т.А. Молданова Ёмвоша вәлтис юхтäс, округ творчества хотн рәпитäс. Тата лўв Тимофей Молданов хущи икия мäнäс, лын яха Томской университет аспирантурайн вәнлтыйлсäн па диссертация хäншäн. Татьяна Александровна хäнты мир хäншет олäн вән научной непек хäншäс, научной кäщая Н.В. Лукина вәс. 1994-мит одн Т.А. Молданова «Орнамент северных хäнты» диссертация непек холумтäс.

Щи олäтн лўв Ас-угорской научной институт хуша йис путьрат-моньшт ѡкäтты тäхи кäщая йис. 1999-мит одн «Орнамент хäнты Казымского При-

бъя: семантика, мифология, генезис», 2001-мит одн «Архетипы в мире сновидений хäнтов» нëмпи непекäт тумпи Т.А. Молданова «В гнёздышке одиноком», «Касание цивилизации» нëмпи художественной киникайцäн ёслäс. Ин хäнты ясäн нутртсум хäншты нумäс тäйл.

1990-мит одäтн лўв «Югра лылнуптäты» шуши мир ассоциация, Ёмвошн «Торум Маа» музей, Русскинской, Касум, Варёган кәртäтн катра пурмäсät давäлтты хоттат пүншты нётäс.

Округ шуши мира вән унтас түвмал пäта Татьяна Александровна Молданова 2000-мит одн «За развитие культуры малочисленных народов Севера» нëмпи премия ёша холумтäс.

2002-мит од вүш эвәлт Т.А. Молданова ЮГУ хуша айлат ёх йис вәлупсия вәнлтäл.

Тимофей па Татьяна Молдановнäн Петя пухие сëмäлсäн, ин лўв мүн хäнты газетаевн айкелät хäншты хäя рәпитл.

Татьяна Александровна, сëма питум хäтлэн пила! Нäн щи арат ям вёр вёрсäн хäнты мирен пäта, вән пëмашшила ясäн луплў! Елды хўв йис непäт тумтака вәла! Найн-Вäртän давäлтман ат тайлайн!

Путэр хäншäс:
Людмила Шульгина

Сорни ясান,

Золотое слово

Вүтвош кәртәм оләңән

Ма нәмәм Софья Каксина. Ма 15 ода йисум, 9-мит класс етшуптäсум. Ма Вүтвошн өнумсум. Ёкәм-ащем – Вячеслав Петрович Каксин па Любовь Никитична Молданова. Йынвой па хүл велпäслуман вәлләңән. Ащем «Сургутнефтегаз» тäхийн рәпитл, ёкәм юлн хот вәрәт вәрман вәл, ма лўведа иса вәрәтн нётлум. Иван апши тайлум, лўв ащел пила вой па хүл велпäсләл.

Вүтвош кәртәм ай, щата сот мултас хәннечә вәл. Щата ар хәнты хуят вәл, па мир эвәлт ёх ищи вәлдät. Иса хуятатвой па хүл велпäсләл. Итәхäт вўлы лава́лман вәлдät. Кәртэва 僚апт мär и пүш тухлән хоп юхтыйл, щив лётутайт тәлыйт. Ма ёкәм пида кашән лўн пурайн вонышумутат сämäңа ёкättум.

Софья Каксина

▲ «Ма кәртәм». Софья Каксина хәншум хур

Ма вәнт кәртәм сämäңа тайләм

Ма ләңхалум семья- ём па вәнт кәртәм оләңән хәншты. Ма нәмәм Алиса, 9-мит класс етшуптäсум. Вәнт кәртәмн рүтъ щаты пурайн вәллум, щи хатлätт ма пәтәма тынäңт.

Вәнт кәртэвн мүң пилэва аңкаңкем па аңщащем вәлләңән – Екатерина Никитична па Валерий Вәкувич Пякнән. Йын пирщäңән, щирн йынәна нётты мосл. Лўн пурайн

мүң вўлэта пәсән вәрлүв, ләлн пөлдайн па пирумн ал пурсайт. Вўлэт юхи ёкумлät. Тәл пурайн мүң вўлэт ийха ёкättти щира «Буранән» йңхлүв. Ма Диана упи па Данил

апши тайлум. Ёкәм нәмл, Виктория Валерьевна Молданова. Ма вәнт шушем мосман тайләм.

Алиса Молданова

▲ Алиса аңкаңкел па апщел пида

▲ Вәнт кәртäлн

Вўлэт мосман тайлуум

▲ Лилия Рынкова

Ма Касум вошн хәлмит класс вәлдүум. Рүтъщаты хәтләтн юхи тәтъялышом. Ма рәт ёхлам пила вәнт кәртән вәлдүум. Аңкәм-ащем Анатолий Валерьевич па Юлия Семёновна Пякән. Ма Валерий, Дарья па Евгения апщеттәйлүм. Ма ампәм нәмл Моряк. Щитумпи пәши тайлуум, лўв тәм тәл сәма питас. Вўлэт турн, вўлы дант, вонышумут ләләт. Вәнтән мойпәрәт йәхләт. Мәнум лўнан и вўлы, алпа, мойпәр эвәлт иира хәхлыйләс, юхн, алпа, хәтъшәс, ин и сәмл кашана йис. Ма мосман вўлылам лавәллүм.

Лилия Рынкова

Охат-Юган вәнт шушийн вәллүв

Ма вән хәнты семьяйн вәлдүум, аңкәм-ащем лапәт няврөм тайләнән. Ащем нәмл Иван Николаевич Аликов, аңкәм - Наталья Станиславовна Аликова. Настя па Варя упенәлам Сәрханл вошн вәнлтыйләнән. Ма хәтмит класс етшуптасум Миша апщем - ветмит класс, Егор апщем - хәлмит класс. Щи тумпи Лида па Алиана апщенән тайлуум, дын юлн аңкәм-ащем пила вәлдәнән.

Охат-Юган вәнт кәртәв Вүтвош

пүнәлн вәл. Кашән лўн пурайн мүн щата вонышумут ёкәтлүв: сэвупсы, мәрәх, тохтәнвәл. Ма ащем пила хүл велпәсләтән йәхлүм. Щашем иши мүн пилэва вәл, щит Матрена Кирилловна Аликова, лўв тәп хәнты ясәнән puttärtäл. Мүн нял вәнт кәрт тайлуум. Мәт хүв мәр тәл кәртән вәллүв, мүн хущева мәт хүв тәл пурра. Щалта тови, лўн па сүс пурайн вәлты тәхет тайлуум. Итәх пурайн мүн, Вүтвоша йәхийллүв.

Вера Аликова

▲ Вера Аликова вәнт кәртәл

Мүн нялсот вўлы лавәллүв

Ма Нуви сәнхум район Ка- сум вош интернатн вәлдүум, ашколайн 9-мит класс етшуптасум. Ма кәт ләхәс тайлуум. Дамир ләхсәм Тәрумлор вошн вәл, лўв ашкола етшуптас, ин кимит курсан вәнлтыйл. Арсений ләхсәм Вүтвошн вәл.

Рүтъщаты пурайн ма вәнт кәртәмн вәлдүум. Тәрумлор вош вәнты мүн тухлән хопн тәтъялышом. Еллы ащем пила вәнта мәнлүмн. Юлн мүн нял амп тайлуум. Тащев вән - 400-кәм вўлы щата вәл. Лыивты лавәллүв, лўн пурайн лыив лўн хота ёкүмләт, тәлн лыивел ёкәтты мосл. Ванән лор вәл, щата хүл велпәсләллүв, холуп омаслүв. Ев, меңты па сорт хүләт веллүв. Ма вой па хүл велпәсләтә, вонышумут ёкәтты вәр мосман тайлуум.

Кәртәв пүнәлн Тәрум лор вәл, щит ёмән тәхи. Вантә, щив хәнты Най Аңки вәлты юхтас. Щата вўлсән ёх касупсы вәрәнты. Тәрум лорн пәхәр вәл, хуга шуши мирант поресләт, вўлы нух вўлт. Тәрумлор вошн хәнтәт па юрнат вәлдәт. Товийн щата хә ёх васы, ләнт велпәсләтән йәхләт, ма иши щи вәр сәмәнца тайләм.

Иван Пяк

Вўләт сämäña лава́ллум

Ма Тәрумлор вош питәрн вәлты вәнт кәртән вәллум. Щата мүң вўләт лава́ллум, лыв такләда вәлты ўн ве-ритлүв. Вўлы лава́лты вөр тумпи ащем – Евгений Кириллович Лозяков –вой па хўл велпäслäл. Лўвеңа Кирилл яюм нётл. Мин Елена Викторовна Лозякова (Вылла) ўнкем пила ёнтäслумн, летут вөрлумн. Ащема, Кирилл па Андрей яйнäлама вейт, күвшат лэштäлумн, сähät ёнтлумн.

Интам ма Касум вошн 10-мит класс етшуптäсум, интернатн вәллум. Алёна апщем ищи тата вәл, лув оләңмит класс етшуптäс.

Вәнлтыйлты пурайн мин интернатн вәллумн, Илуп ол ёмäңхätла Тәрумлор вәнты тухлän, хопн тәтъляйыман, щалта ўнкемн-ащемн вәнт шушева «Буранäн» тәльиман. Товийн па сүсн рүтъштаты хätлатн итәх пурайн ўнкемн-ащемн иши юхи тәтълясыймän. Лўңän каникулая иса няврөмäт тухлän, хопн рәт кәртлal вәнты тәльйт.

Лўң пурайн мүң юлн вонышумутат, тулхат ўкätллум, нохар сэм лэштäллум. Щи тумпи хўл велпäслäллум, холуп омäсллув па няшллув. Вўләт лава́лман вәллум, кашаң хätл пәсäң вөрллув, ләлн лыв пелҗайн

Инна Вагатова хэншум хур. Касум вош

па пирумн ал лесыйт.

Итәх пурайн мүң Русскинская, Нижнесортымский, Тәрумлор вошта

вўлсң ёх касупсэта ўнхийллув. Ма рәт мүвөм сämäña тайләм.

Зарина Лозякова

Ма семьяём

▲ Аńкаńkel – Альбина Григорьевна Русскина

▲ Вера апщел

▲ Вера апщел пида

Ма 9-мит класс етшуптäсум. ўнкем-ащем – Марина Ивановна Пяк па Павел Амович Айваседа. Ма Иван Пяк яй па Денис Пяк па Павел Айваседа апщенäн тайлум.

Ма әмща киникайт лўнхätлум, арат хәлдäнтлум. Ма ләйнäлам – Алиса, Вера, Саша па Соня. Иван яюм армиян служитäс,

Денис апщем ма пилама вәнлтыйл. Павел апщем юлн ўнкем-ащем пила вәл, лув тәп хәлум ола йис. Мүң вәнт шушевн вәллум. Иса хоттел ёхлам пила лўң пурайн вонышумут ўкätты янхллув, мәрәх, сэвупсы, вўрты вонышумут, тохтän вәл ўкätллув. Итәх пурайн тулах ўкätллув.

Вәнт кәртәвн вўләт тайллум, щи тумпи ампäт па

кәти щата вәлдät. Ма ўнкем хот вәрәтн нётлум, хўл няшты янхлум.

Аńкаńkev нәмл Альбина Григорьевна Русскина, лув Сәрханл районнан Рускинская вошн вәл. Аńкаńkel хäнты ләмäтсүх ёнтäл, вўлы лон вөрл, вейт тәса ёнтäл.

Ашкода етшуптум юпийн ма Нягань вошн еллы вәнлтыйлты лән-

халум. Денис апщем Нуви сাংхум вошн еллы вәнлтыйлты питл. Лўв ям, ром пухие, мәнәмә иса вәрәтн нётл. Лупты ләнхалум, яюм па апщенäлам таł пурайн сämäña «Буран» түтäн хопн янхлät.

Вера Пяк

Тәрумлор

Ма Нуви сাঁхум райоң Тәрумлор вошн вәлдүм. Тәрумлор – щит щимäшт тäхи, хута Нүм Тәрум ил өслäсäс. Щи кәртän вәлтү ёх вүлдэт ла-вәлдät, вой па хүл вел-пäслäдät. Йыв «Буран» нëмпи түтäн хопн яñхлät. Кәртän и лапка вәл, лўв хäтл мär мулты щос рä-питл. Кäт ол мär и пўш щäта вүлдөн ёх кäсупсы веरäнтлы. Кәртэв пўñäлн лавäлман тäйтä тäхи вәл, щи тумпи ванäн Нумто нëмпи лор вәл. Щи тäхи ёмäңа тäйлы.

Лорн ар хүл вәл, щит

ев, сорт па па хүлдät. Ванäн арсыр тухлäң войт вәлдäт (сот мултас арсыр хурас).

**Тәрум лор сыстам, лув эвälтэла Надым юхан увл.
Лор күтүпн ай пәхäр вәл,
щив шуши мирäт поресты
яñхлät.**

«Нумто» Увас мўвн хäтл, омäсты пелäкн вәл. Щи нëм кäт ясäн эвälт тывас – юрн па хäнты – «Нүм» па «Тәрум», рүш ясäна ки тулмаشتäты «Божье озеро».

Алина Лозякова

▲ Юлия Тарлина хäншум хур

Хотäң, ёхлам мосман тайлäläm

▲ Надя Белкина апщел пида

▲ Помäт кәрт пўñäлн вонщумут äкäтты пурайн рüttyäldäät

Мүн Касум вошн вәлдүв. Тата өнум-дүм, тәп Нуви сাঁхум вошн сëма питсум. Ма 11 ода йисум, ветмит класс етшуптäсум.

Аңкем – Светлана Ивановна Рандымова – Касум вошн киникайт лўнäтты хотн репитл. Ащем – Евгений Валерьевич Белкин – пэльнициайн «скорая помощь» түтäн хопн во-

дителя репитл. Ма апщи па кäт упи тайлум. Лола упем 17 ода йис, лўв 11-мит класс етшуптäс. Диля упем 15 ода йис, 9-мит класссан вэнлтыйлäс. Тäm пўш дын ўшкола етшуптäлнäн па елды па воша вэнлтыйлты мэн-дäң. Семьяевн мет ай – Данил апщем, лўв лапат ода йис, 1-мит класс етшуптäс.

Ащем Данил пида вой па хүл велпäслäтты яñхийл-дäң. Ма па упенäлдам яñкева хот веरäтн нётлүв. Кашан ол лўнäн па тäл пурайн рüttyältäты хäтлätин мүн яхха Помäт кәртä яñхийллүв. Щäта аңкаң-кем па аңщащем няврэм-дäл пида вëснäн, щäта репитсäң, щäта аңкем өнмäс. Щив яñхман мүн хўл велпäслäлүв, воньшумут,

тулäх äкätlүв. Ма аңкем пида мўлты ёнтлум. Щи тумпи лўв тунты эвälт арсыр пурмäсät веरäта хошл па мўнеч щи веरäта вэнлтäл. Ма Помäт кәртэм мосман тайлëм, щäта сыстам тэрум, сыстам дыл шив, хурамäң вәнт па юхан. Семьяём мосман тайлëм.

Надежда Белкина

Пим юхан ар няврәмәң хоттөл ёх

Сенгепов хоттөл ёх – йис хәнты мир рәт, щи пәта йис вәлупсы јма вәты хүятät. Юхи хашум оләтн иса Россия мүв хоттөл ёх кәсты тәхийн Лянтор вошн вәлты Сенгепов семья ёх Светлана Михайловна па Сергей Степанович «Кәртәң хоттөл ёх» нәмуп касупсыйн нух питсәңän. Касупсыйн лыв ванлтасат, муй иты тәса вәлты па муй щирн няврәмәт өнмәлтү мосл. Светлана Сенгепова – каркам хәннөхә, лўв 13 од мэр «Пинэли» нәмуп ариты па якты тәхийн кәщая вәл.

Сенгепов хоттөл ёх
Пим юхан мүв хәнтэт
йис путрат, арат, моньщат
елды тәләт па щи вәрата
няврәмәләт, вәнлтәләт.
Лыв Сәрханд мүвн шуши
хүятätемәңхатдат нётләт
вәрты. «Вүрна хәтл»
пурайн тәм хоттөл ёх
яклат па ариләт. Лывела
нёр јм, Лянтор вош
хулыйн хәнты мир йис
ләмәтсүхн шәшийлтү.

Светлана Михайловна па Сергей Степанович найл эви па и пухие өнмәлсәңän, хилы вүша иши юхатсәңän. Хәлум няврәмән вәна йисат, юкан семьяйттәйләт. Лыв хулыеева вән нәпекәңа йисат па рәпитдат. Степанида – вән эвән – Сәрханд вошн нефтяной колледж етшуптас, икия мәнäс, няврәм тайл. Кимит – Татья, Сәрханд вошн культура хотн рәпитл. Хәлмит – Катя эвиян, айтөлн «Пимочка» тәхийн арийс, якас, лўв Сәрханд вошн нефтяной колледж етшуптас, тәп тынесты хотн рәпитл. Нәлмит – Людмила эвиян иши айтөлн «Пимочка» ариты тәхийн арийл, якл. Интам ашкола етшуптас па Сәрханд вошн государственной университетн кимит курсан вәнлтыйл. Мет ай – Рома пухиан хулна ашкола луват, иши тәса арийл па якәл.

Хоттөл ёх аши – Сергей Степанович «Лянтор-нефть» нәмуп мүв вуй нух талты тәхийн рәпитл. Лўв щата тәса па кар-

▲ Сенгепов хоттөл ёх

кама кәпартәл, рүтъщаты пурайн вой-хүл велпәсләд.

Аңки – Светлана Михайловна, эви опраш нәмл Лемпина, Сәрханд мүвн Пим кәртән сәма питас па өнмәс. Лўв ащел па әңкел йис хәнтәнән вәсңән. Вәнт шушийн авиет тайсәңän. Светлана Лянтор вош ашколайн вәнлтыйләс. Щалта мәшәңца йис, хүв мэр санатория хотн јмәлтыйләс. Щащел ар вүлү тайс, нәтты мосас, щирн лўв Светлана хилнөңәл вүт кәртәла тәслә. Щиты ашкола юпийн елды ѣн вәнлтыйләс. Эхт Сергеј Степанович Сенгепов пила вәйтантас, иилуп хоттөл ёх щи тывас.

Айлат хоттөл ёх кәт од вүт кәртән вәсңән, хүл велпәсләсңән, вүләт ла-вәлсәңän. Щалта Горный кәртән яң од вәсңән. Йәм кәрт, щаталеспромхоз вәс.

Тата Светлана Михайловна хәтл мэр ай няв-

рәмәт тайты хотн рәпиттәс. Щалта щи кәрт ләп тәхәрсы, щирн ван хатлуп тылыш 1997-мит одн Сенгеповат Лянтор воша касәлсәт. Сырыя әңкел хотн вәсәт, 2008-мит одн йилуп хотн мәсыйт. Светлана Михайловна тата ветмит ашколайн рәпиттәс. Щалта 2004-мит одн округ няврәмәт пәта «Салыкве» нәмпи фестиваль юпийн арап-якән не «Строитель» культура хота рәпитты вохсы. Щиты «Нефтяник» нәмпи культура хотн јм арат од рәпиттәс.

Иши од «Пинэли» тәхитывас, интам образцово-культурной тәхи нәм тайл. Тыв 6-40 од луват хүятät якты-ариты юхтыйләт. Вошелн моньщан, арап ими Ольга Ивановна Колыванова вәс, лўв арлад ариләт, щи тумпи иши арат хәншләт. Светлана Михайловна эвет якты вәнлтәл. Мүн,

иши нарасьюхат «Пинэли» ёх пәта Нижнесортымской Нимперов кәртән хә вәрәс. Якты-ариты пәта хурамәң ләмәтсүхат С.М. Сенгепова, О.И. Колыванова, лўв Лариса эвел па вүт кәртән вәлты ими ёнтсәт.

Юхи хашум оләтн арап-якән «Пинэли» ёх ванкүтлы арсыр фестиваля јңхлät. 2013-мит одн Красноярской край Шушенской вошн Увас мир фестиваль арисат. 2017-мит иса Россия мүв хоттөл ёх касум тәхийн «Кәртәң хоттөл ёх» нәмуп касупсыйн нух питсәт.

Светлана Михайловна – тәса ёнтасты не. Иши щи вәра айтөлн эвиләл вәнлтас. Тунты эвәлт арсыр йиндәт вәрты, сак кәрәтты, ёнтасты, щалта иса пурмәсләл сыр-сыр ванлтупсәтн ванлтәлләд.

Тәм ванән ма Людмила эвиел пила вәтана ѹисум. Щи луват сәмән, нумсән па вәрән айлат эви. Интам интернетн Instagram хуша лўв саттэла ут тайл. Вантэ, Людмила Сенгепова – блогер. Хүр вүты па ай кина ләштәтты вәр айлат нәния мәт әмәш. Щи пәта лўв имухты кащащас «Хәнты ясәң» газета ёх пила и нумасн, и ёшн айт ләштәман рәпитты.

Путэр хәншас:
Ирина Самсонова

50 ол мэр и нумасн вәлләңән, и сәмн вәлләңән

Лыпättыләшн киматмит хәтлән Леонид Дмитриевич па Валентина Андреевна Лобановнән Урай вош эвәлт вән ёмәңхәтл постасңән. Лын 50 ол мэр яха вәлләңән, хәнтәт лупты щирн 50 ол мэр и мевәлн шәшләңән, и шәншән шәшләңән.

Валентина Андреевна Ландал юханән Реполово нәмуп вошн сәма питәс, щит Ханты-Мансийской районән, ўңкел-ащел щирн Реполово нәмуп ай кәртән вәсңән. Йңкел – хәнты, ащел - рүш. Ащел вухсар тайты тәхийн ләнкәр хәя вәс, ўңкел иши щата рәпитетс.

Валентина эвие ўшкола юпийн ай леккәра вәнләтүйлтү мәнәс, щалта па Тюли нәмуп вошн няврем ёша паватты хотн леккәра рәпитетс.

Леонид Дмитриевич Лева нәмуп вошн сәма питәс, щит Кондинской районән. Йңкел тәм мүв шуши нә, Амынья вош эвәлт. Ащел па репрессия оләтн Курган вош эвәлт тыв китса. Яха мәнум юпийн Ягодный ай вошн вәсңән. Ащел вәлтәл нәпәтт тракторн йәхәс, ўңкел мис єсум йинк эвәлт вуй вәртү хотн рәпитетс.

Леонид ўшкола юпийн автотехник па шофёр рәпитета па мүвәтн вәнләтүйләс. Щалта па юхи юхтүйләс, сүсн Тоня ныйл хуша Выкатной вошн мәнәс, щит З вәрста Тюли эвәлт. Щата грузовой машинайн рәпитетти питәс.

Мет оләң, пүш лын вәйтантсәнән, хән Леонид Валентина рәпитетти пәльнициая түтүйх тәс. Щирн Валентина айлат хәя ванләтәслә, муй тәхия түтүйхәт пункт.

Етн Валентина киная мәнәс. Ай кәртәтн щирн

▲ Леонид Дмитриевич па Валентина Андреевна Лобановнән

щимаш вәр вәс, мәта тәхия нәң и пүш омәссән, щи тәхи иса нәң юканәна елды тайлән. Кина олңитса, хән эвие пәтлам күтн лүв омәсты тәхеда вүратты питәс. Щив юхатмалн шиваляслә, мәтты щата түтүйх түвум шофёр хә омәсл. Щи хә хонәнән омәсты лот вәйтәс, щив щи рәкнәс.

Кимат рүтүштәт хәтлән Валентина няврем хуша вохса, щит Леонид ныйл няврем. Ай эви вәра мәшиштәс, ухл вәра каврум вәс. Щи пәта ай тохтур юхи мәнты пищәл ўңтәм вәс. Няврем атәлтән хәйти пәта эви хонәнән омәссәт пилтәщман оләң, ўңкел-ащел, ёхат па Валентина Леонид пила. Тәп аләнәя ювум артән Леонид мотоциклән ай тохтур эвие юхи тәслә. Щи вүш эвәлт яха вәйтантыйлты щи питсәнән.

Валентина ўңкелн-ащелн тәм айлат няхмулән, хәйе

иши сәмәңа тәйса. Лүв каркама рәпитетт па хуты гармошкайн яма юнты вәр тәйс. Товия ювумн Ас нопатты түләш оләнмит хәтлән, вән ёмәңхәтл юпийн яха мәнты непек сельсовета хәншәнән па яха вәлтү щи питсәнән.

Вәлтү питсәнән калтәң хонәнән, Леонид тәлн электростанцияйн рәпитетс, лүңән па түтәң хопн йәхты питәс, Валентина па иши тәхийн диспетчера рәпитетс. Түтәң хопат тәп лүңән йәхләт. Щи пәта лын тәп лүңән рәпитетсәнән. Икел йинк вой па вәнт вой велпәслуман вәс. Имел сыр-сыр мүвн єnumты ләтут хот хонәнән єнмәлтәс.

Нявремәңа йисәнән, Андрей па Аня сәма питсәнән. Хән нявремәнән вәнләтүйлтү луваттыя йисәнән, ўшкола оләңән ўңкел-ащел нәмәстү питсәнән. Щи оләтн Урай хуша рәпитетти ёх

вәра мосас. Щив щи касәлсәлән, Обь-Иртышской пароходствайн рәпитетти питсәнән.

Ашкола юпийн Андрей ащел иты шофёра вәнләтүйләс, ин па щи тәхийн рәпитетл. Анна па няврем вәнләттәты нәңа юис.

Тәм вәна ювум кәтнән ин и лотн ўнт омәсләңән, рәтнадал хуша ван күтн мойләтү яхләңән. Лүң тәрумн дача хуша вәлләңән, щата рәпитетләңән, нявремлал, хильылал щив юхтыйләт. Щи киньща па сыр-сыр увас мир юис вәрт вана тәйләңән, увас мир ёмәң хәтләт вәлтүйн вәра нәтләт.

Валентина Андреевна эвөл па хильнәдал пила шуккәтү вәр тайл, Леонид Дмитриевич йинк вой, вәнт вой катләтү вәртата пухыл вәнләтәслә, ин па хильәл щи вәртата вәнләтл.

Тәм хәтл Леонид па Валентина Лобановнән вет хильы па хильы тумпи хильы тайләңән. Ван күтн лыв хущада рәтнайт юхтыйләт. И нумасн, и сәмән вәлтү кәтнән пела вәннүттү вәра әмәш. Ин тәм вән ёмәң хәтлән ар рәтна лыв яха ўкәтсәнән, ар мүв сүн эвәлт рәтна мир юхтәт.

Тәм ям хәннәхәйнән мүн иши ям ясәнән китләлүв. Шәшты пәнэтэл пайлы ат вәл, шәшты ёшел пайлы ат вәл. Йисәнә-нәптәнә ат вәлләңән, уяңа-пищәнә ат вәлләңән...

Анна Изюмова
Ханты ясәнә тулмащтас:
Петр Молданов

▲ В.П. Трифоев па Янош Гуя

▲ Вәнт дәпн омäсты ай кәртые. В. Енов вәрум хур

Муй щирн вепсäт вәсäт

Муй щирн йис пурайн вепс мир хәннөхүяттä вәсäт, щи вәр оләнän тата мосванän мәнема щи шуши ёх писатель хә Виктор Трифоев хәншäс.

Киникайт хәншты хә яснäт щирн, сырыя рүш мүв летопись хуша лыв рәт мир ёхдал. Весь па Чудь нәмнän тайсät. Советской лаш юхтум кемн 1917-мит ол вүш эвәлтlyv шуши мirel иса вепсäта альшäты питсы.

Вепсäт йис пурайт вүшäт эвәлт вәлтү павärt хотдал ай юханäт муй лорäт пүнäлн нәмасыя омässäт. Лыв шенк яма рәт мүвладн-йинкäлн вәнт пелкäтн вәсäт, арсыр ләнхäта евältsäт па пойкäst.

Виктор Павлович тамииты щи вәрт оләнän хәншäл:

» Вәнтäн муй йинк дәпн рәпитман кашäң вепс хәннөхә сыры пойкäшл Mец ижанда.

Мец ижанда, лыв щирелн, щит мëт вән вәнтäн ләнх ики. Мëт оләнän, мäтты ки кашäң хә муй не, вәнта юхатталн, щи ләнх ики эвәлт нётупсы вохäл па щäлта поры вәрты ан мулты ўх тайт олна

омäсл па лавäсл, хән Мец ижадна нүша вәрлäd иса уша-сащäна вәрл па хәннөхүяттäта нётл.

Щи вәр ѹпийн вепс хәйт па ненäт велщи воньшумут воньшты, түт алты юхат ѫкäтты, хот омäсты пäта вәнт ѿхат эвättы, хүлдäт юханäтн муй лорäтн веплäsläты па вәнтвой ёша павättы түнцирäна вәритläт.

Щäлта Виктор Трифоев тамииты хәншäс, хуты лүв щатышащел ики вәнт хуша рәпитмалн ратхärn түт алты елпийн Мец ижанда ләнхäла щиты пойкäшл па лупäс:

» Вәнтäн ләнх кäща хәев, щи дуват ям вәр вәра, нёта мәнem түт тäm ратхärn ләшäтты па щи хошум түтэн тәп илëm тäхийн ат лел, мүнчев түнцирäна ат хошмäлтäл па вәнтэв хуватн леваса иса ал мәнл!

Әхäт, щиты пойкäшты вәрлäd ѹпийн, щатышащел

велщи ратхäр хуша түт алты вәритас па лүв түтäл, нemuлты пурайн лакка ѣн мәнäс.

Щиты вепс мир шуши хәннөхүяттäт йис пурайн рәт мүвладн вәсäт па арсыр лыв лепäлн вәнтäн муй йинкäн вәлтү-холтү ләнхäта евältsäт.

Еллы вепс мир писатель хәев тäмäшайкел хәншäс, мäтты ки имулты рүвän, лүн хäтл пурайн лүв щашел ими пäсты мисäл па ай пушхäл хулт пељи вәтшäслэ. Йам хүв ин ими мисäл кäншäлэ па ѣн вәйтäлэ. Лыв вәнт лепн омäсты вепс мир ай кәртäн щи пурайн ѩärtäñ Нойда-Окся немуп ими вәлмал. Щи киньща тäm хәев Анна щашел ими щи ими хуша юхатл па нётупсы лүв эвәлтэл вохäл. Щärtäñ не па тамииты лүвела нёхмäс:

» Ма рәтлам-щирлам иса муй арат ол мэр тäm рәт-щира тайты мүвемн ин тämхätl вәнты худыева вәллät, няврэмдел вәна ёнмäллät, пäсты мисäт муй па ловат тайлät. Мүн кашäң пүш Юмала немуп мëт вән ләнхевеа пойкäшлүв па щи пäта

лүв мүнчев лавäлман па ѹма тайлäлэ. Мүн, вантэ, арсыр вәнтäñ-йинкäñ ләнхäт күтн вәллүв.

Щи пäта ин Нойда-Окся ѩärtäñ ими Мец ижанда (вәнтäñ ләнхä) тäса пойкäшл па вохäс лүв эвälтэл, ләлн Анна щашел ими ат нётсы па лүв пäсты мисäл ай пушхäл пида юхлы пељи вәнт эвälт ат китсы. Тәп щи не пойкäшты вәрлäd етшуптäслэ, хуты шенк так вата хойс, мäшья ёрта керлäс. Хэн па вот рүвälд айшäка йис па ёрты вәрлäd иса сухунпäс, щи күтн Анна щашел хуша пäсты мисäл ай пушхäл пида иса хотäл вүш вәнты юхлы пељи щи юхатcäñ.

Мосл лупты, хуты вепс мир писатель хәев Виктор Павлович Трифоев иса 30-кем ол мэр военной флот хуша вәс па рәтмүвälтеса лавäлман служитäс.

Тәп рүтъшäты мәнмал ѹпийн сыр-сыр эмäш пүтрапастихотворенияйт рәт мир хәннөхүятлал оләнän хәншты питäс.

Виктор Трифоев щирн, хәнты яснä тулмаштäс:
Владимир Енов

Менк ики па ханты хэ

Йис пурайн Ай Ас вәнт пөләкн вәтща Менк ики вәс. Щалта Ай Ас вәйт пөләкн ищты лүв вәтща щирәлн па ханты хә павәрт хот лүвела омсәс. Кашән ики лын щирәлн Асән хүл кәншләнән, вәнтән велпәсләнән. Щиты хәтл етшәл, ата йил па хәләвт йилуп хәтл лыв хущела па юхатл.

Имултыйн вәтща щирәлн вәлты вән Менк ики щимәш нумәсн питла:

» Шенк мәрәм мәнәма ин тата йис. Мосән, хәләвт ма Ай Ас тум пөләк икем хуша яңхлум-сәр па лүвел нәмасыя ма пиләма кастыя хущләм.

Лүв, вантә, ма пиләма хән веритәлса, вәнт ики араткем ёр па щом хулща вүтал. Щи киньща, хән па нух питлум, щи пурайн ин тәм Ай Асем вәнт пөләк па вәйт пөлкем тәләнтең ма мүвлама-йинклама йилнән.

Щимәш нумәсләд пила таксар вәнт ики нуряя ил уләс па щи мурта така тәртәлийлты керләс, хуты наңк юх эвәлт омсум хотән павәртләл лүв лалты щирәл унтасн нухлы па илды пела яңхты питсәт.

Кимит хәтл алән вүш эвәлт ин ики нух вәрләс па Ай Ас па пөлка ханты хәйл хуша вән күрмәтн сорасора шәшмәс. Ешавәл, Менк икен лүв хот овала юхтәс. Щитәлн така хупләмуман юхи луңемәс па Ай Ас вәйт пөләк хәйл пила вүща вәрәс. Щалта, ай пәсана ил омәсмал юпийн, ин ханты хәйл касты вәра айлтыева хущты пиньщәслә па щиты нёхмәс:

» Хилые, тыв хәләнта-сәр, ма велпәсләт тәхиламн тәм пүш щикем ар вәнт вүлү рәтмәлтәс. Сем вүшн ямсыева еллы вантман ямкем вән ташт тывелт-тухелт ѿл яңхийләт. Мин ләнн, кәт хәйнән, ияха араттән лапат хор велдумн. Щитламн нух хурлалумн, ямсыева кавәртләлумн. Кавәртум юпийн нюхидал кәтна ортләлумн па юхи ләллумн. Мәта хә сорашәк нюхет юхи ләл, щитев нух питл! Щалта па мәта хә иса юхи хашл, щитев мәт күл наңк юха така йирты мосл. Ма юхи хашлум ки, щит нән мәнәм ил йира. Ясәнлам шәли ѿн вүшмәлүм: ма түтәм тата щи ләл! – Щухәл түт

пела ѿнкәрмуман айлтыева вәнт икел нёхмәс.

» Я-а-а, акем ики, щимәш касты вәр мәнәма шенк рагхл, – ханты хәйл, түншириңа нәмәсман лүвела юхлы пела лупл.

Щи ясәндел юпийн кәт хә хот эвәлт ким етләнән. Щалта ѿхал-нәләл вәләмийлман, нёлнәләл лә-щәтыйлман па велпәсләтн мәнләнән.

Хүв муй ван күт велпәслуман яңхләнән па еша вәл лапат хор велләнән.

Щи киньща сухләл нух хурләнән, нюхидал ваньщәләнән, вән нюхен пүтши кавәртләнән. Имултыйн нюхи пүтәл кавәртты вәр етшуптасңан.

Ин вәнт хор нюхет кәт ики щирн яма ортләнән па касты пиньщәләнән.

Ханты хәев ләтү күтн тывелт євәлтн нюхи – тывелт євәлмал, па тухелт вүщкәтн нюхи – тухелт вүщкәл. Менк икен па нюхет хулышева иса юхи ләллә, тәп ямсыева шәпиюм лүвәт лүв пүнләлн лоңыша ил питләт.

Щиты кастәл мәрн ханты хәев вәнт икел тәмити щи така ел, увәлтас:

» Я-а-а, акем ики, касты вәрәм щи етшуптасем панюхилам исалеслам!

Ин Менк икел тәп щиты лүвела юхлы пела айлтыева нёхмәс:

» Хилые ма па хулна ләлум. Нән еша руна-сары, ма хашум нюхилам па юхи лавемәллам. Щи мәрн па вүлү суххат эвәлт нән вән нюки кел сева!

Щалта ханты хәев пасты щухәл кәши ёша вүс, няр вүлү суххат ямсыева ваньщәлә па күл нюки кел сева. Щи киньща Менк икел вән наңк юха йирты пиньщәс. Тәп-тәп ин ики нюхләс, хуты няр нюки келәт ай рава лакка тохсәт. Имултыйн мәнкәл ѿнтуп хуша лүв ияха ѿктум карты кел туман пила шиваләс. Иши күрумн щи келәл нух сәхтәслә, акел ики кәрәтман хәлум пүштүвемәслә, па карты туманл иса лап хатьщәслә.

Ханты ясҗат

Ай Ас вәнт пөләк – таёжная сторона реки Малая Обь;

Ай Ас вәйт пөләк – сторона смешанных лесов на реке Малая Обь;

ма түтәм тата щи ләл – вот мой огонь горит (то есть я сказал правду, и, если совру, то пусть этот огонь покарает меня – это клятвенное слово обских ханты);

щухәл кәши – длинный острый нож, заточенный с одной стороны.

Щитәлн тывелт-тухелт євлум вүлү хор нюхидал паннә сух хира ѹха ѿктысәлә, ай ләнкәр әхләла хәшсәлә па Ай Ас вәйт пөлкәла юхи шәшмәс.

Хүв муй ван күт щимәш касты вәрл эвәлт хашшас, па ханты хәев Менк икел вантты сонтумәс. Түмел хотова ѿхатмалн лүвел шивалясәлә: ин ики ләрдәл муйдалн күл наңк юх потум мүв эвәлт нух хупитмал па щи утәл пила юхи ѿхатмал па така єнәлман и дотн ѿрлы-шомлы ѿл щиты щи ул.

Ханты хәев вана рәхәс, туманл пөлки пүншсәлә, Менк икел єсал-сәлә па тәп щиты лүвела нёхмәс:

» Талта еллы ханты ѿха, мүвән-ийнкән хәннәхүятата омәсты па тывелт-тухелт яңхты пурайнт нән иса нәмултү вәвтам вәр ал вәра!

Мосән, щи вәр пәта хантэт ин тәмхәтл вәнта тәм увас мүвевн вәлдәт-холдәт, мәнкәт па хүвн тәп моньштән па йис пуртәт хулышева хашшас.

Владимир Енов
numas щирн йис ёх пуртәт хүват ханшум моньшәл

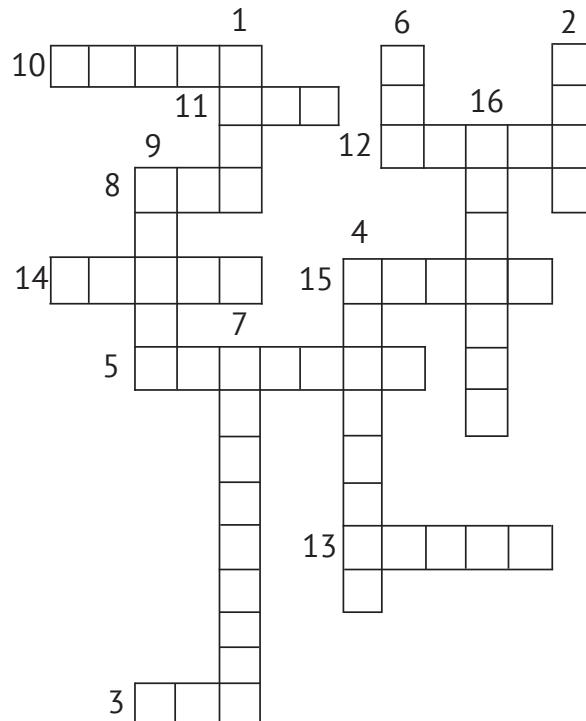

Лўн, пура олѧнън хানты ясңаң вәнләтәлўв

Тынәң няврәмиет! Мүң ның пидана елды хәнты ясәң вәнләтәты питлүв. Интәм кашәң няврәмие, айлат эвие па пухие пәта, алпа, мәт амтәң пур юхтәс. Ин пә ләңхалүв уша вәрты, лўң рүтъщәты пур оләңән яснәт яма тайләтәты муй ўнтә?

Иньщасупсэт яма лүнгаты па пириюм мосты яснёт кроссворда хэншаты!

1. Тāм ут таклы нēмхуят вэлты ён вेरитл?
 2. Касум, Щаня, Лэв – щит муй?
 3. Тāлн – лоныш, лүчэн – ... ?
 4. Наврэмэйт, айдат эвет-пухът яртъяң тылаж ѿшколайн вэнлтыйлдэйт, тэп хэлүүм тылаж муй вэрты питдэйт?
 5. Тāм веर лүн пурайн иса ёхн мосман тайлы, хошум рүвэхн лүн хаталн ки, – елэн нюр яма йил, сэм лыпийн ищи амтаж!
 6. Мэнл – ёшал ён па ныла.
 7. Сэр вэнт, мур вэнт күтупн, вүртү вущлум ухшам пунум ими омасл.
 8. Иинкāн – вэл, мүвн – пэрэл.
 9. Иинк илпийн сот сэм.
 10. Иинк ёмартты ут.
 11. Тāм утят эвэлт мүвев хурамаңа йил.
 12. Ёщ нёлпи лаљ хуят.
 13. И күруп икилэ вэнт күтупн долъ.
 14. Алан саты хатлэв етэл, хатл күтупн ... йил, етна педа ёрта кердлэл, ат күтупн вота йил.
 15. Веера-вेера хошум Тэрум па ясажаң муй щирн питл?
 16. И лыпят эвэлт па лыпта лаљ па араш иинк яншшл.

Тাম лопа̄с ләштатас: *Ирина Самсонова*

 Виктория Канева хэншум хур

 Олег Банк хайншум хур

Картāң, сэв

Мүйтөл миравт күтн ин тাম вәнты ар йис путар хәннөхә әптәт оләңән тәлә. Увас мүв мирлүв хуши иши щимаш вәр вәл. Йис вүш эвәлт шуши мирлүв картан сэв тайсат. Вантә, әптәт хәннөхә әвәлтты шир тайләт. Щи пата әптәт яма тайты мосас, нух сэвты, арсыр хураман, карты щүңкәтн хурамтаты.

Ас нопатты тыләш 25-мит хәтлән йис пурмасат әвәлтты «Торум Мaa» тайхин онлайн ширн «Ас-угорской мирн әптәт хурамтты вәр» мирхот вәс. Иса щив 30-кем хуят непек китсат па щи тумпи хәннөхүттәт вәйтантупсы вантты пата пилтәшсат. Щит Сүмәтвош, Нуви сәнхум, Манстар, Нижневартовской районнат, Мегион, Сәрханл, Ёмвош эвәлт культура ширн рәпитетты хуяттәт вәсат. Ямал мүв Шурышкарской район Ханты-Мужи кәртән музейн рәпитетты ненчән иши ясән тәснән.

Оләң ясән щи әмаш вәр оләңән исторической наукайт кандидат нә Татьяна Александровна Молданова путартас. Лўв лупас, хуты шуши хәннөхә пата әптәт әвәлтты шир тәләт. Хән хәннөхә әнтәма йис, нәмасыя әпәт акань вәрәнты.

Щимаш сэвәт юрнат, хәнтәт па вухалят тайсат.

Увас мүвн вәлтты хәнтәт сэвдал нүм па хәтл әтты пелак мүвәттән вәлтты хәнтәт эвәлт еша па хурасупшак вәсат.

Увас хәнтәт па вухалят эви муй ими әптәт кәтна пунсыт, щалта кашан, ух пелкан әптәт яха ѣкәтсыйт па така сухумн мүхәләя ювартсыйт. Щи тумпийн итәх пурайн эзвета па имета нәмасыя Ѣашкан сух эвәлт кәт сэв вәрәнтыйды, мултыкем щив вўрты Ѣашкан вўй-лясы. Щалта щи сухан сэвәт элты нәй эвәлт ваш сухмәттәйирсыйт, сыр-сыр хураман, карты щүңкәтн, пәтәрух пәхләтн, ләйтән, картәтн, сәкн хурамтыйт.

Елды «Торум Мaa» музей хуши рәпитетты ай-

лат нә Дарья Кунина сэвәт хурамтты оләңән «Накосные украшения в этнографическом изучении и в фоновых коллекциях музея» айкел вәрас. Лўв учёной ненчән Надежда Васильевна Лукина па Аксана Александровна Богордаева, финской учёной хә Уно Тави Сирелиус щи оләңән хәншум непекат хуват хәншум путар лўнгәтс па хурән ванлупсы вәрас.

А.А. Богордаева ширн, Ас-угорской мират күтн имет хәлум ширн әпәтләл, сэвсат. Щит әпәттә әл сухн ювартсыйт, кәт сэв сэвсат па әпәттә луртсыйт.

18-мит нәпәтн мәт ар хуят кәт сэва әпәтләл, сэвсат. Әпәттә кәт пелка

күншыйт па кәт сэв сэвсат. 19-20-мит нәпәттән щиты имет па икет әпәтләл сэвсат. Щимаш вәр увас, нүм па хәтл әтты пелак хәнтәт па увас вухалят тайсат. Сэвәт нәмасыя хурамтыйт (рүш ширн «косники», «косоплётки», «ложные косы», «затылочные украшения»). Щимаш хурамат Сибирь мүвн вәлум шуши миравт күтн иши вәсат. Хәнтәт па вухалят кәт ширн әпәтләл хурамтасат: оләң – щит хән әпәтләл сухн ювартсат, кимит – нәмасыя сәк эвәлт ёнтум па сэвум утат щив вәрсат.

Елды вәйтантупсыйн Ямал мүв Шурышкарской район Ханты-Мужи кәртән музейн рәпитетты ненчән Мария Куртамова па Алла Конева хәнты йис сэвәт ванлтаснән, мәтә утатлыв музеел хуши вәлләт.

«Торум Мaa» йис пурмасат әкәтты па шавиты тахи ёх әмаш па мосты вәйтантупсы ләштәтсат. Айлат рәпитетты ёх шуши мир йис вәлупсы, культура вәрәт оләңән йилуп ут уша паватсат. Щит, мосан, хәнты рәпатаел ширн мосмитлапалыв мүн мирав йис вәрәт тәс щирн елды тәтәти питләт.

Путар хәншас:
Надежда Вах

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№11 (3575), 10.06.2021

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора, главный
редактор – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж 2166 экз.
Заказ 2324
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.